El pitjor dia de la història de Granollers

Autor: Joan Safond Plumed
Data de publicació: 31-05-2023

Quan fa vuitanta-cinc anys del bombardament de Granollers del 31 de maig de 1938, l'escriptor Albert Forns Canal presenta 'I el cel ens va caure al damunt', una reconstrucció d'aquell dia fatídic.

Centenars de nens omplen la plaça de la Porxada de Granollers. És un dimarts al matí, en horari escolar. La convocatòria és per a fer memòria del pitjor dia de la història de Granollers. El dia que tots els rellotges –i no és cap metàfora– es van aturar. El dia i l'hora de la infàmia. Les nou i cinc minuts del matí del 31 de maig de 1938, quan cinc avions italians Savoia-S 79, vinguts de Mallorca, van descarregar durant seixanta segons una vuitantena de bombes sobre el centre de Granollers. L'objectiu era la central elèctrica, que va restar intacta, però els projectils caiguts sobre el mercat i l'escola Pereanton, entre més indrets, van causar 226 morts i centenars de ferits, la majoria dones, vells i nens.

Com per a qualsevol granollerí de tota la vida, per a l'escriptor Albert Forns Canal, els fets del 31 de maig del 38 formen part de la seva història. Però, a més, per a ell hi ha un vincle familiar que no pot esborrar. El seu besavi va morir aquell dia sota la Porxada, quan havia anat a posar ordre a la parada de peix de la seva jove. La seva història és una de la vintena que ha narrat el seu besnét a I el cel ens va caure al damunt (Ed. 62), un relat en què Forns se serveix de les tècniques narratives per explicar una història ben real. Com la de l'Agustinet Sarroca, fill de l'escriptor Esteve Sarroca, que anava a l'escola quan va quedar paralitzat sota l'ombra dels avions. O la de la família del farmacèutic Arimany, que amb la seva dona i els seus fills van atendre ferits, en molts casos amics i clients que se'ls van morir als braços, enmig de bassals de sang.

L'escriptor Albert Fons Canal amb dues imatges del bombardament de Granollers del 31 de maig de 1938 (fotografia: Ajuntament de Granollers).

Una ciutat sense refugis

L'impacte del bombardeig va afectar especialment el mercat de la Porxada. No era dijous, dia de mercat, però sota la plaça porticada hi havia les parades del mercat municipal on les dones feien cua per aconseguir verdures, llegums o peix fresc en un moment d'enorme escassetat i racionament. Les cues podien arribar a durar hores, i aquell esdevenia un espai de confraternització, de cançons i acudits. Un altre dels espais afectats va ser l'escola Pereanton, que es va esfondrar parcialment. Hi van morir un grapat de canalla. En un altre espai ben conegut de la capital vallesana, la Fonda Europa, no hi va caure cap bomba, però de l'explosió es van trencar els vidres i va entrar-hi metralla. Un cambrer hi va morir i un altre va resultar greument ferit. Ben a prop, a la rellotgeria Colomer, tots els aparells van quedar aturats a la mateixa hora. Les nou i cinc.

Granollers era una ciutat de la rereguarda, on bàsicament hi havia dones, vells i nens, i on s'hi havien acollit un miler de refugiats. Les fàbriques tèxtils, en mans dels obrers, s'havien adaptat la indústria de guerra. Tot i els dos anys de guerra, el bombardeig a la població civil era una novetat tot just assajada a Abissínia per la força aèria italiana, i desplegada en força des de la base de Mallorca, on anaven i tornaven els aparells amb el falcó blanc carregant una bomba a les urpes que el bisbe de Mallorca havia beneït personalment al camp d'aviació de Son Santjoan. Aquell dia a Granollers no van sonar les alarmes i tampoc hi havia cap refugi previst. Ningú s'ho esperava.

La Porxada derruïda pel bombardeig (fotografia: Arxiu de Granollers).

Una novel·la de no-ficció

"Tots som fills d'aquell minut", assegura la batllessa de Granollers, Alba Barnusell, que acaba de revalidar el càrrec després de succeir a l'històric Josep Mayoral. Va ser justament ella, quan només era regidora, que va rebre la proposta de l'escriptor. És una història que, com deia el mateix Forns, li surt de dins i ha escrit amb emoció. "He escrit el llibre amb un paquet de mocadors al costat." Guanyador del premi Documenta amb Albert Serra (la novel·la, no el cineasta), del Llibres Anagrama amb Jambalaia i del BBVA Sant Joan amb Abans de les cinc som a casa, Forns canvia radicalment de registre i, com diu ell, s'esborra per posar-se al servei d'aquesta novel·la de no-ficció, on la forma és tan important com el fons.

Com explica ell mateix, tenim ben present a la nostra memòria el que va passar el 6 d'agost de 1945, quan al cel d'Hiroshima va esclatar la primera bomba atòmica. En part, ho sabem pel reportatge que només un any després va publicar John Hersey a The New Yorker, que va fer global una de les pitjors tragèdies de la Humanitat. Hersey va viatjar de seguida al Japó i va poder visitar l'escenari de l'explosió i parlar amb els supervivents. En el cas de Granollers, com d'altres ciutats màrtirs de la guerra del 36-39, quaranta anys de silenci van afegir més dolor a les seqüeles de les bombes. I això que el Daily Herald anglès va explicar l'endemà que les bombes havien creat una nova Gernika, en referència al bombardeig de la vila basca que esdevindria el símbol dels crims dels franquistes i els seus aliats nazifeixistes, als ulls del món.

Històries anònimes

El llibre és el resultat de la tasca de molta gent per recuperar i dignificar aquella memòria compartida de dolor i mort. Del treball d'historiadors locals, periodistes i, especialment, l'arxiu de fons oral que es va posar en marxa l'any 2009, n'ha resultat aquest llibre que vol posar vida a la fredor de les xifres. Al llibre hi ha testimonis coneguts, com el restaurador Paco Parellada, de la Fonda Europa, el director del Zoo de Barcelona Antoni Jonch o el pedagog i crític literari Joan Triadú, llavors un mestre adolescent que començava a ensenyar a llegir i escriure en aquella ciutat. També el periodista belga Robert Mussche, que quedarà tota la vida traumatitzat per una veu que li demanava ajuda i no va saber localitzar.

Imatge aèria del bombardeig de Granollers (fotografia: Arxiu de Granollers).

D'altres són anònims, especialment femenins. Com la Mercè, la nena de la trena. O com la infermera Concepció Molins, que creia que seria un dia tranquil a l'hospital, on davant aquella fi del món fins i tot van aparèixer per donar un cop de mà les monges que fins llavors havien estat amagades. Alhora, Forns també recrea diversos episodis de la guerra, com el salvament d'obres d'art, l'experiència dels refugiats –rebuts en un primer moment amb la banda municipal i, posteriorment, acusats pels pagesos de fer més destrosses que els senglars– o de la vida a Sant Sebastià dels Roca Umbert, els principals industrials de Granollers, només preocupats per la seva gran fàbrica tèxtil, en mans del potent moviment anarco-sindicalista granollerí. També ha hagut de desbrossar llegendes sobre l'esdeveniment: Ni va ser un bombardeig fortuït, ni una revenja, sinó una operació planificada que no va tocar els objectius previstos. Els

bombardejos tornarien els darrers dies de la guerra, el 24, 25 i 26 de gener de 1939. Llavors ja s'havien construït els refugis, manats de fer arran del 31 de maig.

Avui dia, els testimonis d'aquell dia ja arriben a més de noranta anys i és llei de vida que vagin desapareixent. El que no ha desaparegut és el risc que el cel caigui damunt la població indefensa, com ha passat i passa avui mateix al continent europeu. Aquest llibre potser arriba vuitanta-cinc anys tard, com creu Forns, però avui, com cada 31 de maig, Granollers recordarà, a les nou i cinc minuts, un bombardeig que va tenir tots els grans elements d'aquests successos, i que l'agermana amb Gernika, Barcelona, Lleida, Londres, Dresden o Hiroshima.

Joan Safont Plumed

Podeu llegir l'article original a l'enllaç següent:
https://www.vilaweb.cat/noticies/el-pitjor-dia-de-la-historia-de-granollers/